

In het hart van Geopark
Famenne-Ardenne

LE FOND DES VAULX

LE FOND DES VAULX

RICHTLIJNEN VOOR DE WANDELAAR:

Welkom in Le Fond des Vaulx. Dit prachtige natuurgebied vlakbij de stad rekent op jou!

- ▶ **BLIJF OP DE PADEN EN WEGELS WAAR JE MAG WANDELEN,** Zo verstoort je het evenwicht tussen de vegetatie en de dieren niet. Via de bewegwijzerde paden kan je onze bossen ontdekken.
- ▶ **GEMOTORISEERDE VOERTUIGEN** zijn enkel toegelaten op de wegen die hiervoor zijn opgesteld. Wandelaars moeten in alle rust kunnen genieten van het bos. Roep niet en maak geen geluiden die de dieren kunnen opschrikken.
- ▶ **HOU JE HOND AAN DE LIJN** of laat hem thuis. Alleen al door zijn geur kan je trouwe viervoeter de broedtijd verstoren of de dieren in het bos afschrikken.
- ▶ **BESCHADIG GEEN BOMEN.** Pluk niet te veel en laat beschermde soorten met rust.
- ▶ **STEEK GEEN VUUR AAN:** een brand ontstaat sneller dan je denkt!
- ▶ **HET IS VERBODEN IN HET BOS TE KAMPEREN.** Er zijn genoeg campings in de buurt.
- ▶ **WEES VOORZICHTIG TIJDENS DE JACHTPERIODE. RESPECTEER DE VERBODSBORDEN:** ze staan er voor jouw veiligheid.
- ▶ **NEEM JE AFVAL MEE.** Gedraag je als een goede gast en hou het bos schoon. Barbecue enkel in de barbecuezone en laat na afloop niets achter. Iedereen heeft thuis een vuilnisbak. Hou rekening met de bezoekers die na jou komen.
- ▶ **RIVIEREN ZITTEN OOK VOL LEVEN,** zowel dieren als planten. Verstoort deze biotopen niet.

Vzw Le Fond des Vaulx

GSM: 0476/25.19.07 • e-mail: fond-des-vaulx@marche.be

De vallei van Le Fond des Vaulx: een omgeving om te beschermen en op te waarderen

Le Fond des Vaulx is een kleine vallei van ongeveer 15 hectare groot op vijf minuten van het stadscentrum. De vallei is toegankelijk via een lange tunnel die onder de spoorlijn tussen Luik en Jemelle loopt.

Voor je de tunnel ingaat, zie je aan je rechterkant de resurgentie van de stroom van Le Fond des Vaulx, die de stad altijd heeft gevoed en de lokale zagerijen en molens heeft aangedreven. Deze waterplaats wordt beschermd tegen een te intensief gebruik (bv. om auto's te wassen) door een decreet van het Waalse Gewest dat het gemeentebestuur nauwgezet wil naleven.

Wandelaars gaan de tunnel binnen met een gevoel van nieuwsgierigheid, en zelfs wat angst bij hevige regenval, wanneer het water tot 20 cm boven het grondniveau kan stijgen. Aan de linkerkant is een verhoogd voetpad met een helling zodat wandelaars kunnen passeren. Ook auto's kunnen passeren, op voorwaarde dat ze langzaam en voorzichtig rijden.

Gustave Leunen,
voorzitter en oprichter van de vzw Fond des Vaulx van 1993 tot 1997

Le Fond des Vaultx is een van de belangrijkste geosites van de streek Famenne-Ardenne, die in 2018 het label UNESCO Global Geopark Famenne-Ardenne kreeg. In Le Fond des Vaultx ontdek je tal van karstverschijnselen.

Het UNESCO Global Geopark Famenne-Ardenne is 911 km² groot en telt 67.228 inwoners. Het omvat de gemeenten Beauraing, Durbuy, Hotton, Marche-en-Famenne, Nassogne, Rochefort, Tellin en Wellin. Daarnaast bestaat de vereniging Geopark uit wetenschappers van de universiteiten van Bergen en Namen, het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, archeologen, de vzw CWPSS, de vzw Attractions & Tourisme en twee toeristische diensten.

Ons Geopark omvat de valleien van drie rivieren (de Lesse, de Lomme en de Ourthe) met een enorm geologisch potentieel dat op grote schaal wordt benut voor pedagogische, toeristische en wetenschappelijke doeleinden, waaronder:

- grotten en karstsites die uitzonderlijk zijn in Europa;
- sites van wetenschappelijk belang waar al ettelijke jaren studies worden uitgevoerd;
- tal van lokale initiatieven ten gunste van het natuurlijk erfgoed;
- Carbonaathoudende gesteenten die

typerend zijn voor een paleoklimaat en -omgeving;

- landschappen met een geomorfologie die duidelijk de aard van de ondergrond weergeeft;
- bodems waarop zich een grote biodiversiteit kan ontwikkelen;
- bouwkundig erfgoed met een grote diversiteit aan materialen die afkomstig zijn uit de regio.

De Calestienne loopt als rode draad door het Geopark Famenne-Ardenne. De streek tussen de bekkens van de Lesse, de Lomme en de Ourthe is een van de rijkste van België en Europa op het vlak van karstverschijnselen. Je krijgt er een overzicht van de geologische geschiedenis van mariene sedimentatie tijdens het Devoon, gevolgd door de Varistische tektoniek. Die vormde tal van plooien en breuken die tot op vandaag zichtbaar zijn in het landschap. Tijdens het Cenozoïcum veranderden de kalkrotsen ingrijpend door een warm en vochtig klimaat. Op hetzelfde moment werd de Ardense sokkel opgetild, zakte het hydrografisch netwerk en werden grotten gevormd. Zo ontstonden systemen van pertes en resurgenties waarvan de grootste (Grot van Han, Grot van Rochefort-Lorette, Grot van Hotton) meer dan 5 km lang zijn.

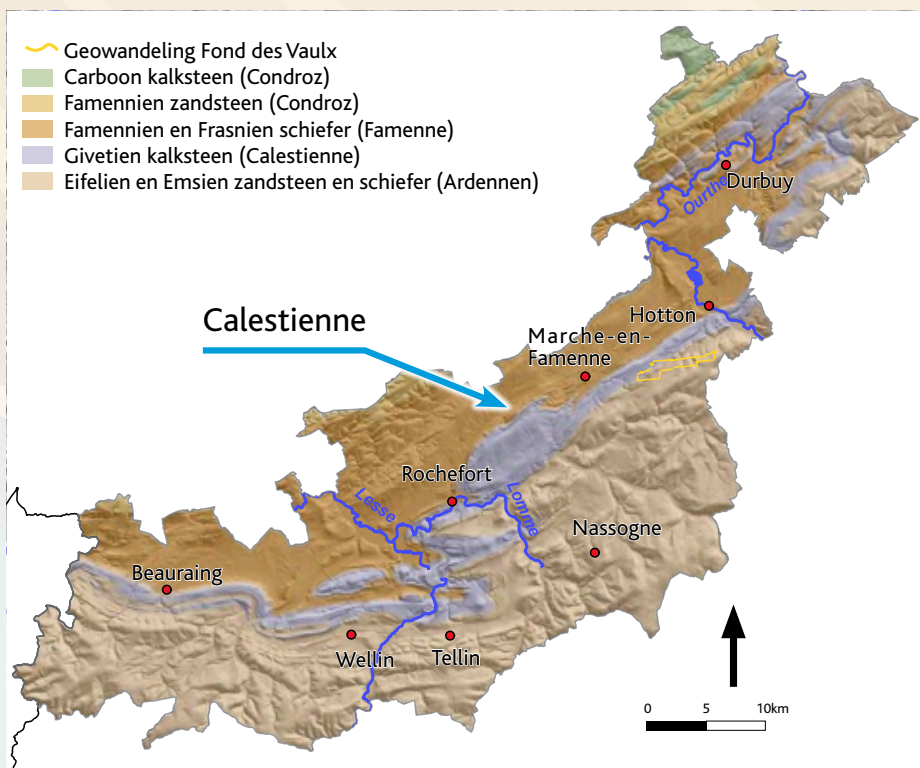
Dankzij wetenschappelijk onderzoek, zowel geologisch (karstogenese, paleoklimatologie, ...) als geomorfolo-

gisch en hydrogeologisch, krijgen we meer inzicht in natuurverschijnselen. De onderzoeksresultaten worden regelmatig gepubliceerd.

In 2018 werd het Geopark Famenne-Ardenne als eerste in België erkend als

UNESCO Global Geopark. Vandaag is dit UNESCO-label een echte katalysator voor de internationale, wetenschappelijke, sociaal-economische en toeristische ontwikkeling van de regio.

www.geoparkfamenneardenne.be

Vereenvoudigde geologische kaart van het UNESCO Global Geopark Famenne-Ardenne, in bovendruk op het reliëf (Lidarbeeld), met duidelijke weergave van de link tussen de geologie en de geomorfologie. Zandsteen is sterker dan kalksteen, dat zelf dan weer een hogere weerstand heeft dan schiefer, wat leidt tot het reliëf dat op de kaart te zien is: ten zuiden de Ardense hoogtes die uitlopen in een smalle vrije depressie in het Eifelien schiefer, de kalkzoom van de Calestienne in reliëf (blauw) en in het noorden het schist in een depressie (bruin). (Gegevensbronnen: 'Waalse Overheidsdienst': <http://geoportail.wallonie.be>).

WELKOM IN ONZE PRACHTIGE VALLEI!

Een plaats waar kinderen, jeugdbewegingen en sportfanaten zich kunnen uitleven en een oase van rust om te ontspannen en te genieten van de ongerepte natuur... Le Fond des Vaulx is in elk seizoen het bezoeken waard.

Welkom, beste bezoekers!

Bedankt om Moeder Natuur te respectere!

De Raad van Bestuur van de vzw Le Fond des Vaulx

HOE GEBRUIK JE DEZE GIDS?

De toeristische dienst (Office du Tourisme) heeft ook een kaart gepubliceerd met alle bewegwijzerde gemeentewandelingen. Vraag ernaar in het Maison du Tourisme, Place de

l'étang 15, Marche of in het Office Communal du Tourisme in het gemeentehuis op de Boulevard du Midi 22, Marche.

Deze gids is bedoeld als ludiek hulpmiddel: zo kunnen wandelaars de twee gemeentewandelingen doorheen Le Fond des Vaulx ontdekken.

In de marge staan de kilometers aangegeven. De bruine tekst geeft uitleg over opmerkelijke sites. De groene tekst gaat dieper in op de fauna en flora in de vallei.

Wandeling 01 (volg de blauwe rechthoek) start bij het Maison du Tourisme in het stadscentrum langs de grote boulevard en leidt naar de tunnel die toegang geeft tot Le Fond

des Vault. Wandeling 00 (volg de gele rechthoek) is korter en start direct bij de tunnel. Via die route gaan wandelaars rechtstreeks naar de opmerkelijke sites van het Geopark. Beide wandelingen volgen een uitzonderlijk parcours door de vallei

van Le Fond des Vault, de groene long van de stad Marche-en-Famenne.

Geografisch gezien geven ze een pedagogische kijk op een karstvorm die typisch is voor het Geopark : het systeem van verdwijngaten (pertes) en resurgenties.

Karst duidt op het geheel van boven- en ondergrondse vormen die zijn ontstaan uit de oplossing van kalksteen: dolines, pertes, resurgenties, karren (lapiaz), grotten, koepels, enz. De term 'karst' komt van de gelijknamige regio Carso of Kras, een kalkplateau dat hoofdzakelijk in Slovenië (maar ook in Italië en Kroatië) ligt.

Perte of verdwijngat: het punt waar het water onder de grond verdwijnt ('chantoir' in het Waals).

Resurgentie: het punt waar het water weer aan de oppervlakte komt (bij een beek die stroomopwaarts ondergronds is gegaan via een verdwijngat).

Systeem van pertes en resurgenties: de afvoerperimeter, gerekend vanaf de verdwijngaten van de beken tot aan het punt waar ze weer bovengronds komen.

Verkarsting: fysisch-chemisch proces waardoor karst wordt gevormd.

Omdat de wandelingen op hetzelfde punt beginnen, zullen we stap voor stap wandeling 00 beschrijven en na enkele lijnen ook de variant, wandeling 01, die iets langer is en de kleine vallei verlaat voor een ommetje op het leemachtige plateau van Champlon-Verdenne alvorens af te zwaaien naar de bossen van Le Fond des Vault. Beide wandelingen komen uit op hetzelfde punt, vanwaar dezelfde terugweg wordt gevolgd naar de tunnel.

Km 0

Je staat aan de tunnel die je naar de ingang van de buurtschap Le Fond des Vault zal leiden (zie kaart). Net voor de tunnel en aan de voet van de spoorwegberm zie je een met stenen gekanaliseerd stroompje. **Dit is een resurgentie, een afvoerkanaal voor het water van het hele karststelsel van Le Fond des Vault** dat je zal volgen.

De kleine vallei, dichtbij het centrum van Marche, is 25 ha groot. Met haar glooiende landschap en haar 'wilde' uitzicht staat ze in contrast met de uitgestrekte vlaktes van Marche. Deze plek is niet alleen natuurlijk en geologisch aantrekkelijk, maar speelt ook een grote rol in tal van legendes en mysteries die tot de folklore van Marche behoren.

Km 0,1

Zodra je de tunnel uitwandelt, verlaat je de stad met haar smalle straatjes en kom je in een andere wereld terecht.

Een frisse, groene vallei strekt zich voor je uit! Aan je rechterkant zie je de **eerste hertentongvarens (asplenium scolopendrium)**. De vegetatie van esdoornbossen in ravijnen is fascinerend. **In de hele vallei zie je dat de minst zonnige, donkerste rechterflank (de ubac, om een bergterm te gebruiken) duidelijk verschilt van de zonnige linkerflank (de adret).**

Le Fond des Vault is een schilderachtige vallei die vaak droog staat (droogdal), hoewel er stroomopwaarts een rivier is. Om te begrijpen waarom het water hier verdween, moeten we het gesteente onder onze voeten bekijken. De vallei is grotendeels uitgesleten in kalksteen uit het Devoon, maar ze ontstond op het plateau dat uit zandrotsen bestaat, ten zuiden van de buurtschap Agrismont. Wanneer de stroom uitkomt op de kalkrotsen, duikt hij onder de grond in verdwijngaten die in het Waals 'chantoirs' worden genoemd. Het water circuleert vervolgens in een ondergronds netwerk en komt weer aan de oppervlakte via een resurgentie. Wanneer het debiet door forse neerslag te groot wordt, volgt het water weer zijn bovengrondse loop. Het geheel van ondergrondse holtes wordt 'karst' genoemd. Ze zijn het resultaat van een proces van miljoenen jaren waarbij rotsgesteente beetje bij beetje oplost: 'karstificatie'.

Km 0,250

Aan je linkerkant staan muurtjes. Die omringden de tuinen die enkele jaren geleden door de vroegere notabelen van Marche werden onderhouden. Aan weerszijden van de weg zie je nog overblijfselen van voormalige eigendommen die werden gebruikt als schuur of tweede woning. In de voormalige moestuinen staan **moose zwarte vlierstruiken** die de braaklig-

gende terreinen inpalmen. Rechts op het voormalige landgoed staan enkele **taxusbomen**, een **inheemse conifeer** die giftig is voor mens en dier.

Km 0,300

Aan je rechterkant ligt een klein omheind terrein dat goed onderhouden is. De eigenaar heeft er **bijenkorven** neergezet. De bijen die er leven, maken lekkere honing die te koop is bij het Maison du Tourisme. Aan het eind van de winter maken de sneeuwkllokjes snel plaats voor daslook. Niet te verwarren met meiklokjes, die giftig zijn. Daslook is een kleine, eetbare plant die zeer aromatisch is en waar je pesto van kan maken om soepen en slaatjes op smaak te brengen.

Recept voor pesto met daslook:
mix de blaadjes met olijfolie,
zonnebloempitten en parmezaan.

Km 0,400

Langs de weg staat een **opmerkelijke rij esdoorns**.

Km 0,500

Ter hoogte van de eerste bocht staat een grote **gîte** tegenover een eigenendom aan de andere kant van de weg. Achteraan de parking van de **gîte** zie je enkele **rode peperboompjes** (in het Frans: **bois-joli**) en **eikvarens**

staan.

(Variant: In het verlengde loopt de Sentier des Spiroux rechts omhoog naar de leemrijke velden van de Campagnette).

Let in deze vallei ook op de markeringen van de GR 577, een lange wandelroute rond de Famenne.

Km 0,650

Aan een Y-splitsing zie je een kleine brug die trots de naam Ruisseau du Fond des Vaultx draagt. Beide wandelingen volgen voorlopig nog de grote rijweg aan de rechterkant.

(Variant: Als je tijd en zin hebt, kan je barbecueën in de overdekte zone of je conditie testen op het Hébert-

parcours. Beide zijn gratis. Sla in dat geval linksaf richting de barbecuezone.

Km 0,750

Ter hoogte van de kleine parking aan de barbecuezone en de voormalige visvijver scheiden de twee routes zich **1**. Voor wandeling **00** die rechtstreeks naar de opmerkelijke sites van Le Fond des Vaulx leidt, sla je linksaf en neem je de kleine voetgangersbrug. Sla op het einde rechtsaf en volg het pad in de vallei. Voor wandeling **01**, ga je verder op de hoofdweg. Volg de beschrijving

van deze route verderop in deze brochure, vanaf km 2,600.

Km 0,760

Langs de berm onder de barbecuezone worden we aan het eind van de winter begroet door enkele **narcissen**. Wat later, rond begin mei, staat er lievrouwebedstro, een plantje waar Maitrank mee wordt gemaakt. Die 'meiwijn' is een traditioneel aperitief uit Aarlen en wordt begin mei gemaakt vóór het lievrouwebedstro in bloei staat.

Recept voor Maitrank:

laat twaalf takjes
lievrouwebedstro 24u weken
in 1 L droge witte wijn met een
sinaasappel in schijfjes, twaalf
suikerklontjes en een glas bruine
rum, triple sec, porto, ... De
volgende dag filter je het mengsel
met een heel fijne zeef en giet
je de drank in een fles. Klaar!
Voor het opdienen voeg je de
sinaasappelschijfjes toe, die je in 4
hebt gesneden en ingevroren.

Km 0,930

Ter hoogte van een kleine bocht langs de beek die naast het pad stroomt, zie je **aan je linkerkant een kleine grot: de Trou de la Carrière**. Je kinderen kunnen er veilig een kijkje gaan nemen. Boven de grot grazen enkele moeflons. Links groeit een **mooie klimop**. In de winter draagt

deze klimplant vruchten, die een belangrijke voedingsbron zijn voor vogels. Onze grootmoeders gebruikten de bladeren indertijd als een natuurlijk waspoeder! Rechts zien we een grote weide waar in de zomer een paar ezels grazen.

Recept voor wasmiddel op basis van klimop: Kook 2 L water, doe er 100 g verse bladeren in en laat 10 minuten koken. Haal de kookpot van het vuur en laat tot 24 u staan voor je het mengsel in de blender mixt. Laat 15 minuten staan en zeef dan het mengsel door een fijne zeef of neteldoek. Bewaar de vloeistof in een fles.

Km 0,950

Wanneer het pad begint te klimmen, zie je aan je rechterkant een beekje dat via verdwijngaten of 'pertes' in de grond verdwijnt. De beek verdwijnt vaak volledig uit het zicht en duikt terug op aan de uitgang van de tunnel, waar de belangrijkste resurgentie ligt.

Km 1

Na 50 m klimmen kom je aan een kruispunt van verschillende paden. Je ziet er een wilde roos (of egelantier) waarvan de vruchten, de rozenbottels, eetbaar zijn en rijk aan vitamine C. Er staan ook braamstruiken waar lekkere bessen aan staan rond augustus/september. In de lente zie

je links op de grond de mooie bloemen van een maagdenpalm en later in de zomer staat er wilde oregano, die een heerlijke geur verspreidt. De oregano wordt gedroogd en in de winter gebruikt voor lekkere kruidenthee!

We slaan rechtsaf naar een klein plateau waar een toestel van het Hébertparcours staat. Op dit kleine plateau zie je aan je linkerkant een omheinde uitloper in kalksteen.

Km 1,100

Op een bord staat uitleg over de maatregelen die in de Calectienne worden genomen om dit type milieu te beschermen ②. Het gebied waar je doorheen wandelt is opgenomen in milieubeschermingsprogramma's

N86

Chaussée de Mar

Aire de barbecue

Zone humide

1

2

Marche-en-Famenne
Centre-ville

Rue du Viaduc

Rue de Nérétte

Résurgence
du Lavoir

Rau du Fonds des Vaulx

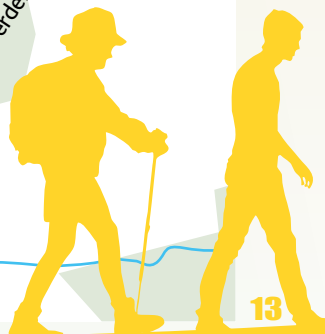
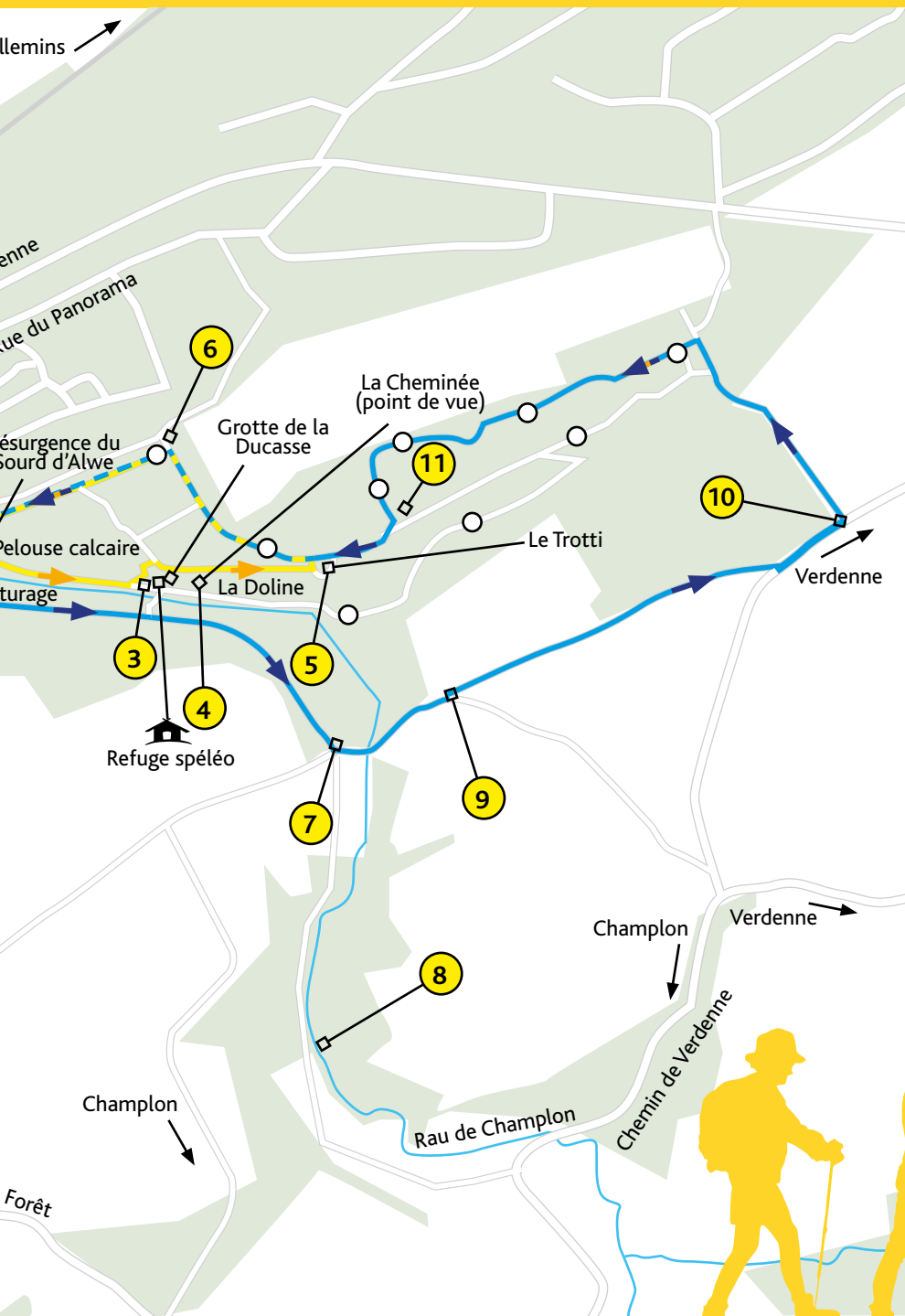
Sentier des Crêtes

Sentier des Spiroux

La Campagnette

Marloie Gare

Rue de la

die medegefinancierd worden door de Europese Unie: de projecten 'Life Hélianthème' en 'Life + Pays Mosan'. Zo proberen we een van de rijkste ecosystemen van Wallonië, de kalkhoudende graslanden, te herstellen en in stand te houden. De groene long van Marche zal op die manier weer landelijk worden zoals vroeger en tegelijk zijn opmerkelijke natuurlijke erfgoed diversifiëren en zijn landschappelijke samenhang behouden.

Km 1,120

Het pad loopt rechtdoor, rechts van de uitloper in kalksteen.

(Variant: Aan de voet van de rotsachtige uitloper geeft een bord aan dat je rechts moet afslaan (50 m) in de richting van de 'bron' zoals veel kinderen zeggen! Eigenlijk gaat het om de resurgentie van de Sourd d'Aiwe. Afhankelijk van het waterpeil kan de ondergrondse rivier uitstromen in deze grot of kan ze bezocht worden met speleo-uitrusting, over enkele tientallen meters, tot aan een 'sifon' (bevochtigd gewelf). Het is een tijdelijke resurgentie.

Als je over de kleine rotsen loopt, zie je hier en daar sporen van fossielen. Het zijn stille getuigen van zeer oude tropische zeeën en koraalriffen. Rondom ons zullen de varens en mossen binnenkort plaats maken voor wilde aardbeien

die onderaan het hek van de zon genieten.

Er staan drie inheemse klimplanten: bosrank, klimop en kamperfoelie. Ook het vermelden waard is de steenbreekvaren, een kleine varen met sterk ingesneden bladeren. Net voor het hek ligt de

Trou des gattes, een kleine ronde ondergrondse holte. Aan de voet van het hek staat een eetbaar plantje: kleine veldkers. Het smaakt naar waterkers en toorts. Niet te verwarren met vingerhoedskruid, waarvan de blaadjes zo zacht zijn dat je ze als wc-papier zou kunnen gebruiken!

Km 1,250

Rechts van het pad staan enkele **veldesdoorns**. Links zien we **stinkend nieskruid** of helleborus foetidus, een **mooi maar giftige plant die in de winter bloeit en goed aangepast is aan de kalkachtige omgeving**. Op de uitloper in kalksteen probeert de DNF opnieuw **jeneverbes** aan te planten, een **conifeer** die inheems is in onze streken. Ook **buxus** zie je overal, net als de **kruisbes** of **stekelbes**.

Km 1,350

3

Vlak voor de speleohut draait het pad van wandeling **00** naar links en klimt het slingerend in een S-vorm naar de pieken die over de hut uitkijken.

(Variant: je kan ook 50 m doorwandelen tot aan de speleohut naast de ingang van de Grotte de la Ducasse. Vlakbij is een picknickzone met een tafel en een paar betonnen banken. De grot is afgesloten met een deur. Wil je de grot bezoeken, dan neem je best contact op met een speleoclub (bv. de plaatselijke club Spé-léo-Lux waarvan de contactgegevens ter plaatse zijn geafficheerd). Een afbeelding geeft uitleg over de indeling van de grotten en het ondergrondse karstnetwerk.

Km 1,450

We staan nu op het pad Sentier des crêtes, dat uitkijkt op de speleohut. Er is een open ruimte die als vertrekpunt dient voor tokkelbanen, die tijdens avontuurlijke sportdagen worden geïnstalleerd.

Aan onze voeten zien we de mannetjesorchis (Orchis mascula): een zeldzame, beschermde orchidee.

De gele kornoelje (Cornus mas) staat erbij op de rotsachtige richel. In het kreupelbos zien we nog amandelwolfsmelk en rode peperboompjes ('bois-joli').

Km 1,500

4

Een slagboom beveiligd de bovenste uitgang van een kleine grot genaamd Le Trou du Renard (het vossenhol), een ondergrondse holte

waarvan de onderste ingangen toegankelijk zijn vanaf het pad in de vallei, op 30 m van de speleohut.

Km 1,550

Als we dit pad verder volgen, zien we links een grote doline: 'Li Caboleu dol grosse Biesse'.

In de loop van duizenden en zelfs miljoenen jaren lossen de rotsen gaandeweg op. Ze scheuren, vallen uiteen en storten uiteindelijk neer in de ondergrondse holte die vandaag al onder onze voeten aanwezig is.

Zo zal er een tweede gapende kloof ontstaan in de open lucht.

Laat ons snel weer terugkeren! Om ons heen zien we een mooi voorbeeld van een gemengd bos: een eiken-kastanjabos.

Km 1,700

5

We zijn aanbeland bij de belangrijkste site van Le Fond des Vaultx: een grote ondergrondse kloof genaamd Trotti aux Fosses.

Schematische doorsnede van de kloof van Trotti aux Fosses (geïnspireerd op Vandersleyen 1960 en Alvarez 1989). Rechts zien we dat de ondergrondse kamer de oppervlakte heeft bereikt doordat het gewelf is opgestuwd na instorting, maar ook door erosie van het oppervlak. Links op de tekening vormt het netwerk van Grosse Biesse een nieuwe kamer in wording. Over enkele tienduizenden of honderdduizenden jaren zal ook die kamer opgestuwd worden naar het oppervlak en een tweede Trotti-aux-Fosses vormen. Aan de oppervlakte werkt de opmerkelijke doline 'Li Caboleu dol grosse Biesse' als een grote koffiefilter. Het regenwater wordt zuur door contact met de humus op de grond en lost beetje bij beetje, gedurende miljoenen jaren, de kalksteen op. Zo ontstaan scheurtjes, waardoor het water steeds verder doorsijpelt naar de ondergrondse holte, die constant evolueert.

Legende van de 'Grosse Biesse'

Lang geleden leefde in Marche, in Le Fond des Vault, een volk van bebaarde kabouters (nutons) met puntmutsen. Ze waren erg vriendelijk en werkten hard. Omdat ze schuchter waren, lieten ze zich nooit zien. Wel bewezen ze de bevolking heel wat diensten. Op een dag bestormden de kabouters, tot ieders verbazing, de stad. Overal doken ze op, op zolder, in de kelder, in de kast... De graaf van Marche liet een kabouter vangen. Hij vroeg hem waarom zijn volk de grotten van Le Fond des Vault had ontvlucht. Het mannetje antwoordde

dat de 'Grosse Biesse' (groot beest) van Le Fond des Vault hen erg bang had gemaakt. De graaf herinnerde zich het bestaan van een vreemd dier dat zich schuilhield in een kloof, 'Li Trô thi Ô fosses'. Het was zo groot als twee olifanten, had een lange puntige staart, de kop van een krokodil en schubben zo groot als borden, een lange nek en grote tanden. Op zijn rug had het een getande hanenkam en het spuwde vuur. Het beest leek op een draak. De graaf gaf onmiddellijk opdracht om met tromgeroffel de soldaten en de inwoners van Marche bijeen te roepen en het dier te doden. Tot de tanden gewapend, gingen ze op zoek naar het monster...

Intussen speelde een klein meisje in het bos verstoppertje met haar hond. Toen ze hem niet meer zag, liep ze verder en verder weg en belandde ze in Le Fond des Vault. Plots weken de bladeren van de bomen uiteen. Een enorme kop met twee grote glanzende ogen verscheen. Het monster stapte op haar af en spuwde vuur. In grote paniek deinsde het meisje achteruit. De hond sprong uit zijn schuilplek, wierp zich op de draak en beet in zijn staart. Het beest begon te janken als een klein dier. Het meisje kreeg medelijden en troostte en verzorgde het dier. De drie nieuwe vrienden beslisten om samen terug te keren naar de stad. Maar toen de mensen het monster zagen, probeerden ze het te doden. Het meisje smeekte om het geen kwaad te doen. Ze schreeuwde dat haar nieuwe vriend ongevaarlijk en zeer aardig was. Ze kon iedereen overtuigen. De graaf organiseerde een groot feest waarop het beest beloofde om de kabouters nooit meer de stuipen op het lijf te jagen. De 'Grosse Biesse', zoals de inwoners van Marche hem noemden, keerde terug naar zijn kloof en beloofde de bewoners af en toe eens te komen groeten.

En zo is de Grosse Biesse van Le Fond des Vault elk jaar te zien op het carnaval van Marche.

Km 1,700

Bij het verlaten van de ondergrondse holte draait het pad 00 meteen af naar links, waar het aansluit op een pad van het Hébertparcours. We beginnen aan de terugweg. Vanaf hier lopen de routes 00 en 01 (de variant die vanaf de oostelijke ingang van Le Fond des Vaulx komt) gelijk.

Km 1,800

Aan onze rechterkant zien we opnieuw gele kornoelje en bosrank groeien, waarvan de schors kan worden gebruikt om vuur aan te maken.

Km 1,900

De route volgt een deel van het Hébertparcours. Georges Hébert was een Franse marineofficier die een parcours ontwikkelde voor de soldaten op het schip met disciplines als klimmen, springen, lopen, voorwerpen dragen, enzovoort. Het parcours telt tien disciplines, die telkens worden uitgevoerd op een plateau met een beperkte oppervlakte. Het Hébertisme (gezondheidsparcours) bouwt verder op zijn ideeën: de beoefenaars gebruiken alle voorwerpen die ze ter plaatse kunnen vinden voor hun fysieke training.

Aan onze rechterkant komt een grote weide in zicht. In de herfst kan je hier kraanvogels op doorreis zien overvliegen.

Km 2,000

6

Er lopen al enkele paadjes naar de resurgentie beneden, maar we gaan toch nog een paar meter rechtdoor tot we bij een Y-splitsing komen. Rechts van ons ligt de residentiële wijk Les Hys. We slaan linksaf en wandelen verder naar een plaats die lager ligt dan de camping.

Aan onze voeten liggen gebroken of gesnoeide takken waarrond klimop verstrengeld is. In tegenstelling tot

wat velen denken, is klimop geen parasitaire plant. Het is niet zo dat klimop rond andere planten groeit ten koste van die plant, om zich ermee te voeden. Met zijn haakjes kan hij zich vasthaken, maar het is een geweldige bron van nectar en biedt beschutting en voedsel aan vogels. Een mooie bron van biodiversiteit! We komen aan een kleine splitsing van paden. We wandelen rechtdoor naar beneden, naar de stroom en zijn verdwijngaten.

Km 2,300

We komen aan een kleine splitsing van paden. We wandelen rechtdoor naar beneden, naar de stroom en zijn verdwijngaten.

Km 2,500

We wandelen langs de barbecuezone met de banken, tafels en kleine voorraad hout. Respecteer de richtlijnen voor wandelaars: neem je afval mee, want Moeder Natuur houdt ons in de gaten!

Km 2,600

Onze terugweg loopt rechtdoor. Als je de wandeling wat langer wil maken kan je de voetgangersbrug oversteken en de variant op wandeling 00 volgen. Wandel vanaf de kleine parking links de rijweg op en volg de blauwe markeringen van wandeling 00 volgen. Wandel vanaf de kleine parking links de rijweg op en volg de blauwe markeringen van wandeling 01 (zie hieronder).

Km 2,600

We verlaten de grasvlakte onder de barbecuezone en wandelen weer naar de rijweg beneden in de vallei, in de richting van de tunnel en ons vertrekpunt (op 750 m).

Km 3,350

Als je de tunnel uitkomt, ligt links de hoofdresurgentie van de stroom van Le Fond des Vaultx. Het heldere water werd in het begin van de 20e eeuw opgepompt als drinkwater voor de stad.

Bedankt voor je bezoek.

Km 0,760

1

Als variant op wandeling 00 kunnen we rechts van de kleine parking de

rijweg opwandelen en de blauwe markeringen van wandeling 01 volgen.

Km 850

100 m na de splitsing ligt **links van ons een moerasgebied**. Dit was vroeger de Lac Albert (Albertmeer), een ietwat pompeuze naam voor een voormalige visserij die niet lang standhield tegen het (logische) verlies van water in een vallei waar de kalkstenen ondergrond vol verdwijngaten zit! Bij hoogwater vult het moerasgebied zich met het water dat niet door de verdwijngaten is opgeslokt.

Rechts van ons ligt de steile en schaduwrijke helling (ubac) met zijn **naaldbomen en hertentongvarens**. Daarnaast zien we ook de overblijfselen van trappen en enkele ruïnes van gebouwen die dateren uit de tijd toen men nog overal mocht bouwen!

Km 0,900

In de hoek van de weide zien we een schuilplaats die gebouwd is door de Compagnons Bâtitseurs: een beweging die elke zomer studenten van verschillende nationaliteiten samenbrengt in België om andere culturen te ontdekken, andere talen te spreken en zich nuttig te maken door schuilplaatsen, banken, een waterbekken, een dak voor de barbecuezone, ... te bouwen. Rechts van ons was vroeger een **drinkwaterbron, die vandaag helaas is opgedroogd**.

In de hoek van het moerasgebied zien we een kleine stroom die, met een knipoog naar de carnavalvierders, de Source de la Macraline heet. Macraline is een aperitief dat door de scouts van Marche wordt geserveerd tijdens de feesten van 15 augustus.

De moerasspirea is een plantje dat hier welig tiert, want het houdt van een vochtig milieu. Zijn heerlijk bittere amandelaroma wordt nog steeds gebruikt als aroma in wijnen en desserts. De plant is ook geneeskrachtig: hij heeft pijns-tillende en ontstekingsremmende eigenschappen.

Tegen het eind van de winter beginnen her en der in het kreupelhout **sneeuwkllokjes** op te duiken.

In de zomer kan je in de weide **ezels**

en schapen zien eten van het gras en de vele braamstruiken die hier groeien.

Km 1,100

Na 100 m kom je aan de ingang van het scoutsdomein. De ubac bestaat grotendeels uit een parochiaal domein en de scouts komen op zaterdagmiddag vaak samen in de gebouwen aan de top van deze schaduwwijke helling.

Aan de overkant leidt een doorgang tussen twee weiden rechtstreeks naar de resurgentie van de Sourd d'Aiwe (waar de ondergrondse stroom weer bovenkomt bij hoogwater).

Er zijn drie soorten varens: de steenbreekvaren, de hertentongvaren en de eikvaren. Wat verderop aan de andere kant zien we tussen het gebladerte de uitloper in kalksteen. Met het Europese project Life Hélianthème

wil men de kalkhoudende graslanden herstellen door de houtgewassen te verwijderen. Zo kan de typische flora uit de streek - onder andere het zonneroosje, zuurbes, akelei en mannetjesorchis - weer opbloeien.

Km 1,420

We komen aan het einde van het weiland. Langs de stroom ligt een waterbekken waar het afvalwater van de speleohut links van ons wordt gefilterd. In de kleine klif met uitzicht op de speleohut komen amateurs van abseilen en ziplining aan hun trekken. Op dit kleine kruispunt gaat de wandeling 01 rechtdoor naar het einde van het kleine bos.

We wandelen doorheen een sparrenbos waar enkele lariksen staan, de enige naaldboom die zijn bladeren verliest.

De weg klimt een beetje, loopt over een kleine rotsformatie en komt dan uit op een T-splitsing. Links van ons groeit kamperfoelie, een van de drie inheemse soorten klimplanten. Rechts van ons zien we doorheen het gebladerte de omheining van een akker.

Km 1,660

7

Bij de T-splitsing staan nieuwe bewegwijzeringen. De wandelingen 02 en 05 die uit Campagnette komen, mag je negeren. Op de mijlpaal zien we de totem, de bewegwijzering en

een waarschuwing van het Waalse Gewest over de aanwezigheid van teken (zoals overal in Wallonië). We blijven de route van wandeling 01 volgen, die naar links afdraait.

Ter info: tegenover ons loopt een onverhard pad tussen de twee weiden in de richting van een klein bosje. 400 m verderop liggen de pertes van Pierard **8** die het oppervlaktewater opslakken dat afkomstig is van de stromen van Champlon. Die stromen gaan ondergronds verder richting Trotti aux Fosses en komen via verschillende actieve resurgenties weer boven. Speleologen hebben samen met de universiteit van Brussel tests uitgevoerd om na te gaan hoelang het water ondergronds blijft. Het duurde 24u voor het water door de Trotti aux Fosses stroomde en 72u voor het weer aan de oppervlakte kwam bij de tunnel. Het water legt dus een lange reis af onder de grond!

We vervolgen wandeling **01** via het Hébertparcours, dat aan onze linkerkant omhoog gaat. **In het lariksbos kan je in de winter sneeuwkllokjes zien en in het voorjaar een tapijt van maagdenpalm en narcissen. Aan de rand van de weg staat sleedoorn en wilde kardinaalsmuts. In november, na de eerste vorst, worden de bessen van de sleedoorn geoogst om er een heerlijke likeur van te maken.**

Recept voor sleedoornlikeur: vul een pot met sleedoornbessen die je hebt doorprikt. Overgiet met brandewijn en voeg 2 à 3 lepels suiker toe. Schud de pot af en toe. Na 3 tot 4 maanden zeef je de drank. Afhankelijk van de verkregen hoeveelheid voeg je suikersiroop toe. Kook daarvoor een halve kg suiker in 250g water voor 1 liter alcohol.

Km 1,910

9

We komen aan een kleine bocht: de weg draait af naar rechts en klimt gestaag in de richting van het Croix du Noir Bon Dieu. Het parcours dat we moeten volgen, wandeling 01, slaat linksaf tussen twee weiden door. **Links achter ons, aan de rand van het bos, staat een prachtige grove den. Bovenaan de stam is de schors mooi oranjebruin. De wilde roos kruipt onder de prikkeldraad door.**

Rechts van ons liggen de bebouwde akkers van het plateau van Verdenne, Marenne en Menil-Favay. Door de vruchtbare grond kan men hier gewassen telen.

Boven de uitgestrekte vlaktes kan je soms een buizerd, een rode wouw of een torenvalk zien vliegen. Links van ons hebben mensen douglassparren heraan geplant: een mooie naaldboom die een citrusgeur verspreidt als je de naalden tussen je vingers wrijft. Aan je rechterkant zie je een mooie boswilg met zijn typische ovale bladeren.

Op de grond kan je sporen van wilde zwijnen zien (omgewoelde grond) en soms zijn hier ook afdrukken van herten zichtbaar in de modder.

Km 2,330

Als je op de kleine asfaltweg komt, sla je linksaf en wandel je ongeveer 100 m.

Km 2,480

10

Aan het kleine kruispunt sla je linksaf in de richting van Le Fond des Vaultx. Aan de horizon zie je de eerste huizen van het dorp Verdenne. Na een kleine bocht klimt het pad lichtjes tot je twee paden tegenkomt die het bos van Le Fond des Vaultx ingaan. Het eerste pad negeren we en we lopen nog een dertigtal meter verder tot aan het tweede pad, dat we inslaan. Dit pad wordt gebruikt door sporters die de uitrusting van het Hébertparcours gebruiken. Het voert ons terug naar de kloof van Trotti aux Fosses. We moeten over heel wat boomwortels en kleine kalkrotsen stappen, wat typisch is voor de Caestienne. Ter hoogte van het grote klimtoestel met het opvangnet staan een paar **mooie zwarte dennen, die herkenbaar zijn aan hun gebarsten schors en de natuurlijke takafstoting van de onderste takken.**

Km 3,160

11

We komen aan bij een kleine

T-splitsing. Links van ons komt het eerste pad uit dat we niet zijn ingeslagen. **Aan onze voeten zien we een paar fossielen die ingebed zijn in de kalkrots. Het is een stille**

getuige van de warme zeeën die miljoenen jaren geleden de hele regio bedekten!

Op dit kleine kruispunt slaan we rechtsaf richting Trotti aux Fosses.

Km 3, 300

5

Na ongeveer 100 m, ter hoogte van een modderpoel, zien we aan onze linkerkant een barrière die de gapende kloof van ongeveer 15 m diep afbakt. Eerder in deze topogids vind je meer uitleg over deze opmerkelijke site en zijn legende, die integraal deel uitmaakt van het Geopark Famenne-Ardenne. Vanaf hier keer je terug naar de hoofdweg en volg je het gemeenschappelijke deel van de twee gemeentewandelingen **00** et **01**. Voor de terugweg volg je de beschrijving op km 1,700 m van de route **00** in het midden van deze topogids.

Onze oprechte dank:

- Aan de leden van de vzw Le Fond des Vaulx voor hun onderzoek, het maken van aantekeningen, advies en foto's.
- Aan de Raad van Bestuur en het team van Geopark Famenne-Ardenne voor hun steun, hun advies en het nalezen van de geologische paragrafen.
- Aan de stad Marche en haar college voor hun steun.

La résurgence du Sourd d'Aiwe

Le Fond des Vaulx asbl

+32(0)476 251 907

fond-des-vaulx@marche.be

Geopark Famenne-Ardenne, asbl

Place Théo Lannoy, 2 - 5580 Han-sur-Lesse (B)

+32(0)84/36 79 30

geopark@geoparkfamenneardenne.be - www.geoparkfamenneardenne.be

Maison du Tourisme Famenne-Ardenne Ourthe&Lesse

Place de l'étang, 15 - 6900 Marche-en-Famenne (B)

+32(0)84 34 53 27

info@famenneardenne.be - www.famenneardenne.be

Office Communal du Tourisme de Marche-en-Famenne

Boulevard du Midi, 22 - 6900 Marche-en-Famenne (B)

+32 (0)84/32 69 46

animation@marche.be

spéléo-lux

+32 (0)491 36 86 07

speleo-lux@marche.be - luis.alvarez@marche.be